

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE ZAZACA'NIN EĞİTİM FAALİYETLERİ İÇERİSİNDEKİ DURUMU*

*Murat VAROL**

ÖZET

Cumhuriyet'ten önce ağırlıklı olarak medreseler üzerinden devam eden eğitim sistemi, Cumhuriyet'in ilanından sonra tamamen değiştirildi. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve medreselerin kapatılması sonrasında eğitim tek çatı altında toplandı. Bu süreçten sonra Türkiye'deki eğitim sisteminde, sadece Türkçe eğitim dili olarak kullanıldı. Eğitim-öğretim faaliyetlerine dair inkılaplar da yeni Cumhuriyetin en öncelikli konuları arasında yer aldı. Eğitim konusu zaman zaman inkılapların yerleşmesi için bir araç olarak dâhi kullanıldı. Zira yeni genç nesiller, oluşturulan yeni eğitim sistemi ile adeta aynı düşünce etrafında birleşen, aynı dünya görüşüne sahip bir toplum meydana getirdi. Böylesi bir sisteme direnmek ve karşı durmak da bu süreç içerisinde çok da mümkün olmadı. Tüm bunlar yapılırken Türkçe dışındaki bütün diller bir kenarda bekletilmiş ve bu diller eğitim hayatı içerisinde kendilerine bir yer bulamamıştır. Bu dillerden biri de Türkiye'de en çok konuşan üçüncü dil konumunda olan Zazaca olmuştur. 2000'li yıllardan sonra çok fazla olmasa da değişime başlayan bu tutum sonrasında, Türkçe dışındaki diller az da olsa eğitim hayatı içerisinde yer almaya başlamıştır. Günümüzde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda Zazaca seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Ayrıca bazı üniversitelerde lisans ve yüksek lisans düzeyinde Zazaca eğitim verilmektedir. Bu çalışmada Cumhuriyet'ten günümüze kadar ki eğitim sistemine dair bir değerlendirme yapılacak ve Zazaca'nın eğitim hayatı içerisindeki durumu irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Zazaca, Eğitim, Ulus-devlet, Eğitim sistemi, Tek dillilik.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

* Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, El-mek: mvarol@bingol.edu.tr

THE POSITION OF ZAZAKI IN THE EDUCATION ACTIVITIES FROM THE REPUBLICAN PERIOD UP TO PRESENT DAY

STRUCTURED ABSTRACT

Nation states, which have been an impasse for the humanity in the last two centuries, have induced difficulties for the peoples living in these nation states all over the countries. The idea of forming homogeneous states in a globalising world ended up with a great destruction. Oppression on language and culture have resulted in deep traumas in the nation states all around the world. Putting an end to this process and starting a pluralist consideration is being established. Today, education in various languages is possible and different models are being improved. Three models of education in mother languages come into prominence. These models range as; education in mother language at state-run schools, education in different languages at private schools supported by the governments and easing education in mother language at private schools; and generalizing this process. The models mentioned above are discussed by writers, intellectuals and academia, but the government has not given an answer to these demands and the state apparatus remains distant to education in mother language and this is expressed in various circles. The language policy and education system of the Republic has not undergone a critical change in the 90 years period and languages apart from Turkish could not enter the education system. Moreover, in some periods these languages were denied and assimilation policy was implemented. As well as the government policy, some circles have organised campaigns to glorify monolingualism.

The first steps for the education of languages apart from Turkish were taken after 2003 in the frame of European Union reforms. The National Education Ministry opened a way for the education of other languages at private courses when Hüseyin Çelik was at the wheel. The courses identified as 18 hours a week and 10 weeks totally. After finishing the course, the students would be given a certificate granted by National Education directorates. These courses were at times prevented because of some official procedures, then they closed because of inadequate application. This period went on as a silent period again. Another development was the TV broadcast of TRT which took 30 minutes a week. In this way, Zazaki found a position of 30 minutes broadcast on TRT 3. The inclusion of languages apart from Turkish to the education system became possible after 2012. The Ministry of Education issued 'Circular of Optional Subjects' in 2012 at secondary schools and it opened a way for the students to select their mother language under the title of 'Living Languages and Dialects'. This step is very important because it enabled the language to be taught at official institutions. Twenty thousand students selected the subject of Living Languages and Dialects all over Turkey. 767 of these students selected Zazaki. Following year, twenty thousand students selected this subject, and 1800 of them chose Zazaki. Between 2014 and 2015, at two different periods, 5 teachers were assigned as the teachers of Zazaki. Three of these teachers were assigned to Bingöl, one to Mardin and one to Istanbul. The most important and appreciable developments about

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015*

Zazaki were taken at universities, because institutions and undergraduate programs were opened after 2011. Today, Zazaki has undergraduate and graduate programs at the universities in Bingöl, Tunceli, Mardin, Muş and Diyarbakır. The educational life of languages apart from Turkish has lately started and it is an important step for its future, but it has a lot of deficiency and there are doubts about its future as well. A common curriculum is not specified, there is not an examination system to determine the students in this field, the number of the teachers assigned as 'Living Languages and Dialects' is not sufficient and there are serious problems about the selection of optional subject of Zazaki at secondary schools. More serious steps should be taken in order to protect Zazaki. Carrying the language of Zazas to a further step is related to the current perspective of governmental system. Therefore, the restoration process should be accelerated and it should be ensured that these languages will survive and have their own places more actively and capaciously.

Key Words: Zazaki, Education, Nation state, Education system, Monolingualism

Giriş

19. yüzyılın en büyük toplumsal hareketlerinden biri olarak ortaya çıkan milliyetçilik, birçok millete çok kısa bir süre sonra sirayet etmeye başladı. 20. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne de iyice sirayet eden bu yeni akımın önünü alabilecek hiçbir güç ve ordu bulunmuyordu artık. Öyle ki dünyadaki çok uluslu devletlerin sonunu getiren bu yeni devlet yönetimi ve sistemi, Osmanlının çöküşünü de olabildiğince hızlandırdı. Çok uluslu devlet yönetiminden arınma iyice hızlandıktan ve birçok yeni devlet kurulduktan sonra, Osmanlı da nihai olarak bir son bulacaktı. Bu son aslında aynı zamanda yeni bir başlangıcı da beraberinde getirdi. Zira Osmanlının mirası üzerine kurulan yeni Cumhuriyet, Osmanlının sonunu getiren devletlerle aynı temel üzerine oturtuldu, bu temel de ulus-devlet denilen tek bir ulusun yüceltilmesi ve ihya edilmesi anlamına geliyordu. Ulus-devlet denilen bu yeni devlet sisteminde, sadece devletin siyasi, sosyal, ekonomi, eğitim yönü üzerinde durulmuyordu; iç içe geçen bir zincirin halkaları gibi bütün bu etmenler iç içe geçirilmiş ve devletin her kademesinde aynı milliyetçi tutum benimsenmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından hemen sonraki süreçte, üzerinde ciddi bir şekilde durulan ve yön verilmesi gerektiği fikrine varılan konuların başında eğitim gelmiştir. Dönemin siyasal, ekonomik, hukukî değişimleri gerçekleştirildiğinde toplumun %10'u bile okur-yazar olmadığı için bunların kitlelere benimsetilmesi ve kökleşmelerinde eğitimin oynayabileceği rol her zamankinden fazla anlaşılmalı ve eğitime bu nedenle önem verilmiştir (Akyüz, 1999, s.283). Her bireyin mutlak bir suretle hayatının bir bölümünü veya bazen tamamını eğitim ve öğretim ile geçirmesi, ulus-devletler için eğitimi daha anlamlı ve önemli kılmıştır. Eğitimin böylesine önemli bir yere sahip olması mevcut devlet sistemini harekete geçirmiştir. Önceki süreçte daha çok medreseler üzerinden varlığını sürdüren ve özerk bir yapıya sahip olan eğitim anlayışı, tek çatı altında toplanmak istenmiş ve bu nedenle 3 Mart 1924'te 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır. Temel amaç her ne kadar eğitimin tek çatı altında toplanması olarak görünse de aslında zamanla milli bir eğitim amacı da belirgin bir şekilde kendisini göstermiştir.

Eğitimin de bir araç olarak kullanılmasından sonra inkılâpların yerleşmesi sağlanmış ve eğitimin fonksiyonu bu defa ulus-devlet modeline uygun bir şekilde millileştirilmiştir. Türklük

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

anlayışı üzerinden inşa edilen eğitim sisteminde, tekçi bir yapı meydana getirilmiştir. Bu yapı aynı zamanda resmî bir nitelik ve gerçeklik kazanmıştır. Bizde aşağı yukarı 1920'lerin sonu 1930'ların ortalarına kadar ki dönemde oluşturulmuş bir "resmî tarih" ve "resmî gerçek" varlığını sürdürmektedir. Burada asıl tartışılması gereken, nasıl olup da "resmî gerçek" ve "resmî tarih" ciddi bir eleştiriye uğramadan ve yara almadan veya çok az aşınmaya uğrayarak bu kadar uzun süre varlığını sürdürebilmiş olmasıdır (Başkaya, 2012, s.22).

1. Ulus-Devlet ve Tek Dilli Eğitim

Ulus-devlet sınırları içinde tek devlet-bayrak-tarih-dil adına ne kadar yerel zenginlik varsa neredeyse hepsi ya ortadan kaldırılmış ya da itibarsızlaştırılmıştır. Politik ideolojileri ne olursa olsun, neredeyse tüm ulus devletler, tarihte azınlıklara eziyet etmiştir. Bütün ulus-devletler yerli halkları egemen kültüre asimile etmek için politikalar uygulamıştır (İnal, 2009, s.9). Ulus-devlet eksenli bütün devletler bugün kendi dilleri üzerinden, diğer uluslara karşı hâkimiyet kurmaktadır (Varol, 2013, s.453). Bu hâkimiyet alanı da karşımıza milli bir eğitim politikası olarak varlığını göstermektedir. Hâkim olan ulus, aynı zamanda dilini de hâkim kılmakta ve diğer dillerin yaşam alanlarını sınırlayarak ve bu dilleri eğitim hayatı içerisinde çıkarmaktadır. Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar eğitimde hâkim olan tek dil Türkçe olmuştur. Türkçe devletin resmî dili olmasının yanı sıra, aynı zamanda eğitim hayatı içerisindeki tek resmî dil olmuştur. Cumhuriyet tarihi boyunca hazırlanan raporlara bakıldığında, bu raporlarda eğitim ve tek dilli sistemin korunması ile ilgili birçok maddenin yer aldığı görülmektedir.¹ Bu arındırma ve tekipleştirme anlayışı, Türkçe dışındaki dilleri yok saymış ve bunların yaşatılması, kendi yaşamına adeta bir tehdit olarak algılanmıştır (Çiçek, 2012, s.362).

Türkiye ile aynı anlayışı sahip olan ulus-devletler zaman içerisinde bu politikalarından vazgeçmiş ve çok dilli, çok kültürlü bir eğitim anlayışı benimsemişlerdir. Eğitimin tek dilden çıkartılması ile birlikte, diğer ulusların dilleri de eğitim hayatı içerisine dâhil olmuşlardır. Böylece farklı dillerde eğitim yapan ülkelerin sayısı da her geçen gün artmaktadır. Çok kültürlü, çok dilli, çok renkli eğitimin olduğu ülkelerde; eğitimdeki eşitlik ve adalet de böylece sağlanabilmektedir. Bugün dünya üzerindeki bazı ülkelerde iki, bazılarında üç, hatta bazılarında dört resmî dil bulunmaktadır. Öyle ki Afrika kıtasının en güneyinde bulunan Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 11 tane resmî dil vardır (Coşkun, 2004, s.152).

2. Dünyadaki Çok Dilli Eğitim Modelleri ve Uygulamaları

Dünyanın son iki yüzyıllık tarih sürecinde, insanlık adına bir çıkmaz olan ulus-devletler; her ülkede ve her dönemde, kendi mahiyeti altındaki uluslar ile büyük sorunlar yaşamıştır. Küreselleşen bir dünyanın homojen devletlerini meydana getirme fikri, büyük bir yıkımla son bulmuştur. Öyle ki dünyanın hemen hemen her tarafında bulunan ulus-devletlerde, dil ve kültür ile ilgili baskılar, derin travmalara yol açmıştır. Bu sürecin sona erdirilmesi ve çoğulcu bir anlayışla hareket etme, zor da olsa yerleşmeye başlamıştır. Bugün dünyanın birçok ülkesinde farklı dillerde eğitimin yapılabilmesinin önü açılmakta ve buna dair farklı modeller geliştirilmektedir. Anadilde eğitim veya farklı dillerde eğitim verilebilmesinin yollarına bakıldığında üç farklı model ön plana çıkmaktadır. Bunlar kamuya ait okullarda eğitim verilmesi, kamu destekli özel okullarda farklı dillerde eğitim verilmesi ve özel okullarda eğitimin verilmesinin kolaylaştırmak ve yaygınlaştırma olarak sıralanabilmektedir.

¹ Bu raporların bir değerlendirmesi ve eleştirisi için bakınız: Hüseyin YAYMAN, *Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası*, Doğan Kitap, 2. Baskı, İstanbul 2014.

Birden fazla resmi dilin olduğu ya da diğer dillere de yasal bir statü verilen ülkelerde anadil eğitimi doğrudan kamu okullarında yapılmaktadır. Avrupa'daki birden fazla resmî dile sahip ülkeler olan Belçika, İsviçre ve Finlandiya'da belirli bir dilin konuşulduğu bölgelerde, doğrudan anadilde eğitim yapılmaktadır. Örneğin, Belçika'da farklı dilsel bölgelerde her bölge kendi dilinde ve diğer resmi dillerde eğitimi kamu okullarında sunmaktadır. Dört resmi dil ve 26 Kantondan oluşan İsviçre'de, her Kanton kendi resmi dil/lerinde eğitim yapmaktadır. Çok dilli küçük bir ülke olan Lüksemburg'da ise anadilde eğitim okul hayatı boyunca çok dilli olarak yapılmaktadır (Çelik, 2013, s.2):

Henüz yasal bir statüye kavuşmamış ama devlet tarafından varlığı kabul edilen dillerde ise; kamuya ait okullarda eğitim verilmesinden ziyade, özel okullarda eğitim verilmektedir. Ancak bu okullarda verilen farklı dillerdeki eğitim için, kamu tarafından destek sağlanmaktadır. Bu okullardaki eğitim de farklılık arz etmektedir. Bu okullarda eğitim ya anadilde ya da iki dilli olarak gerçekleştirilmektedir. Örneğin Almanya'da bazı eyaletlerde Danca, Sorbca ve Frizcede; İsveç'te ise Fin, Meankeli ve Sami dilinde eğitim yapan kamu destekli özel okullar vardır (Çelik, 2013, s.3).

Üçüncü grupta yer alan eğitim modelinde ise daha esnek bir yapı mevcuttur. Burada özel sektör tarafından, talep görülen dillerde eğitim verilebilen okullar açılmaktadır. Bu okullardaki eğitim ve uygulamalar, yönetimin ön gördüğü tarzda şekillenmektedir. Sözü edilen bu eğitim modellerinin şu anda Türkiye için oldukça uzak olduğu görülmektedir. Türkiye'deki tartışmaların temel noktalarından bir tanesini de "nasıl bir eğitim modeli olmalıdır" sorusudur. Bunun için önerilen formüllerden en yaygın olanı öncelikle seçmeli ders olarak bu dillerin okutulması, daha sonrasında müfredattaki bazı derslerin çift dilli olarak verilmesi, en sonunda ise anadilde eğitim de verilebilecek bir alternatifin oluşturulmasıdır (Kaya, 2013). Nitekim yazarlar, aydınlar veya akademik çevreler tarafından tartışılan bu modellere dair, mevcut devlet sistemi henüz bir cevap vermemiş olmakla beraber; şu anda anadilde eğitim konusuna oldukça mesafeli durulduğu da farklı ortamlarda dile getirilmektedir.

3. Türkiye'deki Eğitim Sisteminde Türkçe'nin Konumu ve Diğer Dillerin Durumu

Cumhuriyet'in dil politikaları ve eğitim sistemi 90 yıllık süreçte çok ciddi bir değişikliğe uğramamış ve Türkçe dışındaki diller bir köşede bekletilmiştir. Hatta bazı dönemlerde bu dillerin üzeri örtülmüş ve öğrenilmemeleri için asimilasyon politikaları uygulanmıştır. Mevcut devlet sisteminin baskısının yanı sıra, farklı dönemlerde farklı çevrelerden tek dilliliği yücelten kampanyalar sergilenmiştir. Örneğin 1928 yılında hukuk fakültelerinin başlattığı "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası ile Türkçe dışındaki diller adeta recm edilmiştir. Yine 1983 tarihli 2932 sayılı kanun, Türkçe dışındaki dillerin konuşulmasını yasaklamaktaydı.

2000'li yıllardan sonra anadilde eğitim ve seçmeli ders hususunda, baskılar artmaya başlamıştır. 2001-2002 yılları arasında Türkiye'deki üniversitelerde okuyan, çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu kökenli öğrenciler; okudukları üniversitelerde, rektörlüklere yazılı müracaatta bulunarak, kendi anadillerinin de ders olarak okutulmasını istemişlerdir. Bu isteğe Türkiye'nin farklı üniversitelerinden yaklaşık 20 bin öğrenci katılmıştır. Bu istek son derece makul ve yerine getirilebilecek bir talep iken, alınan bir karar sonrasında seçmeli ders talebinde bulunan öğrenciler hakkında, üniversite rektörlükleri tarafından soruşturma açılmıştır. Bu soruşturmalar sonrasında da çoğu öğrenciye uyarı, kınama, uzaklaştırma gibi cezalar verilmiştir. Hatta bir kısmı üniversitelerden dahi atılmıştır.

Türkçe dışındaki dillerin öğrenilmesine dair adımlar ilk olarak Avrupa Birliği reformları doğrultusunda 2003 yılından itibaren atılmaya başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanı olarak Hüseyin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Çelik'in olduğu dönemde, özel kurslar aracılığıyla bu dillerin öğrenilmesinin önü az da olsa açılmıştır. 10 hafta olarak belirlenen ders müfredatında, her hafta 18 saat olmak üzere toplam 180 saat ders verilmekteydi.² Derslerin bitiminden sonra ise Milli Eğitim Müdürlüklerinin onayı bulunan kurs sertifikaları verilmekteydi. İlk dönemlerde bazı resmi prosedürlere takılan, daha sonra ise istenilen düzeyde müracaatların olmadığı kurslar, çok uzun bir süre geçmeden bir bir kapanmaya başlanmıştır. Bu kapanma dönemi aynı zamanda, tekrardan bir suskunluk dönemini de beraberinde getirmiştir. Bu süreç içerisindeki bir diğer önemli gelişme ise TRT bünyesinde haftada yaklaşık 30 dakika olan televizyon yayınıdır. Nitekim Zazaca, 2004 yılında TRT 3 kanalında haftada yaklaşık 30 dakikalık yayımla televizyonda kendine yer bulmuştur (Karabeyeser, 2011, s.386).

4. Zazaca'nın Eğitim Faaliyetleri İçerisindeki Durumu

Türkiye'de Türkçe ve Kürtçe'den sonra en çok konuşulan üçüncü dil konumunda olan Zazaca, eğitim faaliyetleri içerisinde iyi bir konumda ve istenilen düzeyde olduğu söylenememektedir. İlk yazılı ürünlerini 19. yüzyılın sonlarında vermeye başlayan bu dil, akademik çevreler tarafından da 19. yüzyılın ortalarında araştırılmaya başlanmıştır.

4.1. Zazaca'ya Dair İlk Çalışmalar ve Yazın Süreci

Zazaca'ya dair ilk akademik çalışmalar Rus Dilbilimci Peter İvanovic Lerch tarafından yapılmıştır. 1856 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki Kırım Savaşı sonrasında Ruslara esir düşen askerler arasında, Osmanlı ordusunda savaşan Zazalar da bulunmaktadır. Rusya Bilimler Akademisi tarafından görevlendirilen Peter Lerch, bu askerlerin farklı bir dilde konuştuklarını tespit eder ve bunlara dair dil derlemeleri yapmaya başlamıştır. Daha sonrasında ise bu derlemeleri iki cilt halinde yayımlamıştır.³ Peter Lerch'ten sonra Friedrich Müller 1864 yılında, bu metinlere dair karşılaştırmalı dilbilim incelemeleri yaparak yayımlar.

1906'da Batı İrani dillerinin dokümantasyonu ve dilbilimsel analizi için görevlendirilen Oskar Mann'ın Ortadoğu seyahatinde, Zazaca'nın özellikle Siverek ve Bingöl yörelerinden o zamana kadar en geniş derlemesini gerçekleştirmiştir (Keskin, 2015, s.98). Bu çalışmalar daha sonra 1932 yılında öğrencisi olan Karl Hadank tarafından dilbilimsel bakımdan incelenerek yayımlanmıştır.⁴ Ayrıca Terry L. Todd 1985 yılında⁵, Ludwig Paul 1998 yılında⁶, Zülfü Selcan 1998 tarihinde⁷, İlyas Arslan 2007 yılında⁸, Zazaca üzerine gramer konularında tez ve doktora tezleri hazırlamışlardır. Yine bunların dışında Jost Gippert, Eberhard Werner, Heiner Eichner, Werner König, C. M. Jacobson gibi araştırmacılar ve dilbilimciler tarafından Zazaca üzerine birçok dilbilimsel çalışma yapılmıştır.

4.2. Milli Eğitim Bakanlığı'na Ait Okullarda Zazaca'nın Durumu

Türkçe dışındaki dillerin eğitim hayatına dahil olması ve eğitimin bir parçası haline gelmesi 2012 yılı itibarıyla mümkün olmuştur. Zira Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2012 yılında

2 http://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_02/14111110_1.pdf, Erişim: 01.10.2014

3 Peter LERCH, *Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldaer I- II*, Rusya Bilimler Akademisi, St Petersburg 1857.

4 Oskar MANN, Karl HADANK, *Die Mundarten der Zâzâ, hauptsächlich aus Siverek und Kor*, Leipzig, 1932.

5 Terry Lynn TODD, *A Grammar of Dimili also known as Zaza*, Michigan Üniversitesi 1985.

6 Ludwig PAUL, *Zazaki: Grammatik und Versuch einer Dialektologie*, Wiesbaden, 1998.

7 Zülfü SELCAN, *Grammatik der Zaza-Sprache. Nord-Dialekt (Dersim-Dialekt)*, Berlin 1998.

8 İlyas ARSLAN, *Partikeln im Zazaki*, http://www.kirmancki.de/Partikeln_im_Zazaki.pdf, 2007

yayımladığı Seçmeli Dersler Genelgesi ile 4+4+4 şeklinde olan 12 yıllık zorunlu eğitimin ikinci kademesinden itibaren isteyen öğrenciler, “Yaşayan Diller ve Lehçeler” adı altında seçmeli ders olarak kendi anadillerini öğrenebilmelerinin önü açılmıştır. Bu adımı değerli kılan en önemli neden ise, Zazaca'nın ilk defa devletin resmi okullarında kendisine az da olsa yer bulabilmesidir. İlk olarak 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı'nda başlayan Yaşayan Diller ve Lehçeler seçmeli dersini Türkiye genelinde 20 bine yakın öğrenci seçti. Bu öğrencilerden 767'si Zazaca'yı tercih etti.⁹ 2013-2014 Eğitim-Öğretim Yılı'nda ise yaklaşık 20 bin öğrenci bu dersi alırken, bu öğrencilerden 1800'ü Zazaca'yı tercih etmiştir. Ayrıca 2014-2015 Eğitim Öğretim Yılı için iki farklı dönemde yapılan öğretmen atamalarında, Zazaca dersi için toplam 5 öğretmenin ataması yapılmıştır. Bu öğretmenlerden 3'ü Bingöl'de, 1'i İstanbul'da 1'i de Mardin'de görev yapmaktadır.

4.3. Üniversitelerde Zazaca'nın Durumu

Zazaca'ya dair en önemli ve kayda değer gelişmeler daha çok üniversitelerde olmuştur; çünkü 2011 yılından itibaren üniversitelerde Zazaca ile ilgili çalışmalar yapan ve eğitim veren enstitüler ve lisans bölümleri açılmaya başlanmıştır. Bugün itibariyle bakıldığında Bingöl, Tunceli, Mardin, Muş ve Diyarbakır illerindeki üniversitelerde Zazaca lisans ve yüksek lisans eğitimi veren bölümler, anabilim dalları bulunmaktadır.

4.3.1. Bingöl Üniversitesi

Zazaca ile ilgili çalışma yapan ve eğitim veren üniversitelerin başında Bingöl Üniversitesi gelmektedir. Bingöl Üniversitesi bünyesinde Zazaca ile ilgili iki farklı akademik birim bulunmaktadır. Bunlardan birincisi tezli ve tezsiz yüksek lisans eğitimi veren Yaşayan Diller Enstitüsü Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, diğeri ise lisans eğitimi veren Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'dır.

Bingöl Üniversitesi'nde Zazaca yüksek lisans eğitimi veren akademik birim Yaşayan Diller Enstitüsü'dür. Enstitü 2011 yılında kurulmuştur. İlk olarak 2011-2012 Akademik Yılı'nın bahar döneminde, 10 tezli yüksek lisans öğrencisi olarak eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Bu programda öğrenciler gramer, klasik edebiyat, modern edebiyat gibi temel konularda eğitim almaktadırlar. Ayrıca 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı'ndan itibaren de ilköğretimin ikinci kademesinde verilmeye başlanan Yaşayan Diller ve Lehçeler dersinin Zazaca öğretmen ihtiyacını karşılamak için Zaza Dili ve Edebiyatı Tezsiz Yüksek Lisans Programı açılmıştır. Burada eğitim gören öğrenciler de başta gramer ve edebiyat olmak üzere, okullardaki ders müfredatında belirlenen konulara uygun bir şekilde eğitim görmektedir. Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatı bünyesinde kurulan Zaza Dili ve Edebiyatı Lisans Bölümü, ilk öğrencilerini 2013-2014 Akademik Yılı'nda almıştır. ÖSYM tarafından yerleştirilen öğrenciler, ilk yılda ağırlık olarak gramer, yazılı ve sözlü anlatım, dil pratiğini geliştirici dersler görmektedir. İkinci yıldan itibaren gramer derslerinin yanı sıra edebiyat derslerine de başlanmaktadır. Modern edebiyat, halk edebiyatı ve klasik edebiyat olmak üzere, Zaza edebiyatı üç farklı kol üzerinden işlenmektedir. Üçüncü ve dördüncü sınıfta edebiyat derslerinin yanında, şiir ve nesir metin tahlilleri, çocuk edebiyatı, çeviri dersleri ön plana çıkmaktadır.

4.3.2. Tunceli Üniversitesi

Tunceli Üniversitesi, Zazaca ile ilgili eğitim hayatına ilk olarak 2010 yılında seçmeli ders olarak başlamıştır. 2010 yılında Tunceli Üniversitesinin farklı bölümlerinde okuyan 400 öğrenci,

9 <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-15927sgc.pdf>, Erişim: 25.12.2014.

Zazacayı seçmeli ders olarak almıştır.¹⁰ Daha sonrasında ise Edebiyat Fakültesi bünyesinde Zaza Dili ve Edebiyatı Lisans Bölümü, 2012 yılında açıldı ve ilk öğrencilerini almaya başladı. Zaza Dili ve Edebiyatı lisans bölümünün ders içeriklerine bakıldığında ise ilk yıl temel dilbilgisi, dilbilimi, yazılı anlatım, halk edebiyatı ve dil tarihi ön plana çıkmaktadır. İkinci yılda ise fonoloji, transkripsiyon, çeviri dersleri ağırlık kazanmaktadır. Üçüncü sınıfta çocuk edebiyatı, halk şiiri, morfoloji ön plandadır. Dördüncü sınıfta ise modern edebiyat ve gramer ağırlık kazanmaktadır.

4.3.3. Mardin Artuklu Üniversitesi

Mardin Artuklu Üniversitesi bünyesinde verilen Zazaca ile ilgili dersler ve programlar Kürtçe ile ortak olarak verilmektedir. Yüksek lisans düzeyindeki eğitimde Zazaca için öğrenci seçimi ve müfredat farklı iken, lisans düzeyindeki eğitimde ise bazı Zazaca dersler okutulmaktadır. Kürt Dili ve Edebiyatı Lisans programında, Zazaca gramer, Zaza edebiyatı gibi dersler yer almaktadır. Yüksek lisans eğitiminde ise tezli yüksek lisans programında ortak bir müfredat belirlenirken, tezsiz yüksek lisans programında ise Zazaca için ayrı bir sınıf bulunmaktadır. Bu sınıfta da gramer dersleri ağırlıklı olarak Zazaca iken edebiyat derslerinde ise daha çok ortak bir müfredat tercih edilmektedir.

4.3.4. Muş Alparslan Üniversitesi

Muş Alparslan Üniversitesi'nde Zazaca için müstakil bir birim bulunmamaktadır. Kürtçe programlar içerisinde Zazaca'ya ders ayrılmıştır. Tezli yüksek lisans programında sadece bir dönem Zazaca gramer-metin dersi verilmektedir; tezsiz yüksek lisans programında ise bu ders her iki dönemde de okutulmaktadır. Lisans programında ise Zazaca gramer dersi ile seçmeli bazı dersler yer almaktadır.

4.3.5. Diyarbakır Dicle Üniversitesi

Dicle Üniversitesi'nde Zazaca ile ilgili bir yıllık olan tezsiz yüksek lisans eğitimi verilmektedir. Bu eğitim esnasında her iki dönemde de gramer dersi okutulurken, halk edebiyatı ve çocuk edebiyatı dersleri farklılık arz etmektedir.

Sonuç

Türkçe dışındaki dillerle ilgili çok geç dönemlerde başlayan eğitim hayatı, ilerisi için olumlu adımlar olmakla beraber, bu bölümlerin geleceğine dair de ciddi kuşular ve eksiklikler bulunmaktadır. Ortak bir müfredatın belirlenememesi, bu alanda okuyan/okuyacak öğrencileri belirleyecek bir sınav sisteminin bulunmaması, bu alan ile ilgili öğretmen atamalarının istenilen düzeyde ve sayıda olmaması, okullarda seçmeli ders olarak okutulan Zazaca derslerinin seçiminde bazı ciddi sorunların olması ilk akla gelen problemlerdir. Türkiye sınırları içerisinde yaşayan ve UNESCO'nun dil raporlarına göre yok olma tehlikesi bulunan dil konumunda olan Zazaca için daha ciddi adımların atılması gerekmektedir. Bu dilin eğitim hayatında daha ileri bir noktaya gelmesi, mevcut devlet sisteminin bakış açısı ile birebir ilgilidir. Bu nedenle, var olan bu iyileştirme süreci hız kazanmalı ve bu dilleri yaşaması ve yaşatılması, eğitim hayatı içerisinde bu dillerin daha aktif ve geniş bir yer alması sağlanmalıdır.

10 Tunceli Üniversitesi'nde Kürtçe ve Zazaca seçmeli ders oldu, <http://www.milliyet.com.tr/tunceli-universitesi-nde-kurtce-ve-zazaca-secmeli-ders-oldu/gundem/gundemdetay/09.04.2010/1222927/default.htm>, Erişim: 01.10.2014.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yayınları, 7.Baskı, İstanbul 1999.
- ARSLAN, İlyas, Partikeln im Zazaki, http://www.kirmancki.de/Partikeln_im_Zazaki.pdf, 2007.
- BAŞKAYA, Fikret, *Paradigmanın İflassı*, Özgür Üniversite Kitaplığı, 20.Baskı, Ankara 2012.
- COŞKUN, Ufuk, *Kürdüm Doğruyum Çalışkanım*, Kaldırım Yayınları, İstanbul 2004.
- ÇELİK, Zafer, *Anadilde Eğitim: Dünyada Yaygın Uygulama Modelleri*, Seta Perspektif 2013.
- ÇİÇEK, Fatih, “Dünyada Anadilde Eğitim Deneyimleri ve Zaza Dilinde Anadilde Eğitim Talepleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *II. Uluslararası Zaza Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (04-06 Mayıs 2012-Bingöl)*, Bingöl Üniversitesi Yayınları 2012.
- İNAL, Kemal, “Kültür, Kimlik ve Dil”, *Anadilde Eğitim Sempozyumu*, 30-31 Mayıs 2009.
- KARABEYESER, Ayetullah, “Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Zazaca İçin Önemi”, *I. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu (13-14 Mayıs 2011-Bingöl)*, Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2011.
- KAYA, İlhan, AYDIN, Hasan, *Türkiye’de Anadilde Eğitim Sorunu: Zorluklar, Deneyimler ve İki Dilli Eğitim Modeli Önerileri*, UKAM Yayınları 2013.
- KESKİN, Mesut, “Zaza Dili”, *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, Ocak 2015, s.93-114.
- LERCH, Peter, *Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldaer I- II*, Rusya Bilimler Akademisi, St Petersburg 1857.
- MANN, Oskar, HADANK, Karl, *Die Mundarten der Zâzâ, hauptsächlich aus Siverek und Kor*, Leipzig, 1932.
- PAUL, Ludwig, *Zazaki: Grammatik und Versuch einer Dialektologie*, Wiesbaden, 1998.
- SELCAN, Zülfü, *Grammatik der Zaza-Sprache. Nord-Dialekt (Dersim-Dialekt)*, Berlin 1998.
- TODD, Terry, *A Grammar of Dimili also known as Zaza*, Michigan Üniversitesi 1985.
- YAYMAN, Hüseyin, *Türkiye’nin Kürt Sorunu Hafızası*, Doğan Kitap, 2.Baskı, İstanbul 2014.
- VAROL, Murat, “Etnik Yaklaşımlar Bağlamında Zaza Kimliği”, *Kimlik, Kültür ve Değişim Sürecinde Osmanlı’dan Günümüze Kürtler Uluslararası Sempozyumu (06-08 Eylül 2012-Bingöl)*, Bingöl Üniversitesi Yayınları 2013.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

VAROL, M., Cumhuriyet'ten Günümüze Zazaca'nın Eğitim Faaliyetleri İçerisindeki Durumu, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/3 Winter 2015, p. 1069-1078, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7841>, ANKARA-TURKEY

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

